

Risken för riskkapitalister

Vid första ögonkastet tycks det finnas ett märkligt förhållande i mejerinäringen. Å ena sidan finns förutsättningar att tjäna pengar på att producera och sälja färska mjölkprodukter. Å andra sidan finns det dåligt lönsamma verksamhetsgrenar, framförallt produktion av mjölkpulver. Någon kritiker har sagt att riskkapitalister därför skulle lockas in i den svenska mjölknäringen. Riskkapitalisterna skulle kunna plocka "russinen ur kakan", alltså fokusera på färska produkter och strunta i pulvret och andra dåligt lönsamma produkter. Detta resonemang är dock inte helt genomtänkt.

För det första kan man inte hävda att de svenska mjölkbönderna blir lidande av Arla Foods mjölkpulverproduktion även om denna verksamhet i sig kanske ger förluster. Pulvret säljs ju till låga världsmarknadspriser eftersom man måste konkurrera med nyzeeländska och andra lågkostnadsproducerande bönder. Samtidigt är det dyr svensk och ganska dyr dansk mjölkkråvara som blir till pulver i Arla Foods Vimmerbyfabrik.

ALLA BÄR UPP FÖRLUSTEN

Avgörande är emellertid att pulverproduktionens resultat inte påverkar de svenska avräkningspriserna. Verksamheten ägs av den transnationella föreningen Arla Foods. Alla de 13 500 medlemmarna i samtliga sju länder bär upp de eventuella förlusterna. Om inte Arla Foods hade tillverkat pulver i sin Vimmerbyfabrik kunde företaget ha motsvarande produktion i ett annat land. Verksamheten hade kanske legat någonstans där det redan finns balans mellan utbud och efterfrågan. I så fall hade marknaden i det landet blivit störd, vilket skulle påverka föreningens och medlemmarnas ekonomi.

FINNS REDAN RISKKAPITALISTER

För det andra finns det på den svenska marknaden redan aktörer som fungerar på samma sätt som riskkapitalister. Två av de större aktörerna är aktiebolag som vinstmaximerar, nämligen Skånemejerier och Grädö. Dessutom ägnar sig många vinstmaximerande företag åt en omfattande import som köps från vinstmaximerande utländska mejeriföretag. Det finns också ett ökande antal lokala mejeriföretag som drivs utifrån ett vinstsyfte. Man kan också hävda att Arla Foods är vinstdrivande. Föreningen vill tjäna så mycket pengar som möjligt och vinsterna delas sedan ut som efterlikvid och som insättningar på de individuella medlemskontona.

FÖRENINGARNA - KRAV OCH MÖJLIGHETER

Det saknas alltså inte vinstintressen i den svenska mejerinäringen. Mejeriföreningar kan i princip vinstmaximera såtillvida att de begränsar sin produktionsvolym och fokuserar på de mest lönsamma produkterna. Dock måste ekonomiska föreningar ha mottagningsplikt och öppet medlemskap, annars

får de inte i sin skattedeklaration göra avdrag för pengar som betalas ut till medlemmarna.

Föreningarna får alltså inte hindra medlemmarna att leverera och de får inte neka medlemskap åt en ny medlem, dock givetvis med beaktande av logistiska, kvalitetsmässiga och vissa andra krav. Det finns nog inte fog att ifrågasätta att föreningarna följer reglerna.

Den största föreningen, Arla Foods, följer strikt principerna om mottagningsplikt och öppenhet. Konsekvensen är att Arla Foods har en stor mjölkvolym. För att inte översvämma den svenska marknaden måste föreningen därför producera mjölkpulver för export. Om hela den svenskproducerade mjölkvolymen skulle ha avsatts på den svenska marknaden skulle såväl konsumentpriserna som böndernas avräkningspriser bli enormt låga.

LÖNSAMHETSTRAPPAN MINDRE BRANT

Det har i många år talats om en lönsamhetstrappa för mejeriprodukter med färskvarorna överst och pulvret nederst. En sådan trappa kommer alltid att finnas eftersom konkurrensintensiteten varierar mellan olika produktkategorier. Konsumenterna är villiga att betala mer för färska mejeriprodukter från deras hemländer. Emellertid är trappan numera mindre brant. Den främsta förklaringen är dagligvarukedjornas egna varumärken, som oftast säljs till låga priser. Butikskedjorna kan genom sin enorma inköpsmakt tvinga mejerierna att legoproducera. Den mindre branta lönsamhetstrappan är ett tredje argument för att det knappast finns något utrymme för riskkapitalister.

HINDER I VÄGEN

För det fjärde blir riskkapitalister mindre intresserade när avräkningspriset för mjölk är ett marknadspris. Eftersom alla medlemmar i Arla Foods samtliga länder får samma avräkningspris och i övrigt samma villkor utgör Arla Foods en kanal för de internationella marknadskrafterna till den svenska marknaden. Utan sådana marknadssignaler hade marknaden fungerat sämre och då hade riskkapitalister haft större chanser.

Trots att kooperativa företag drivs utifrån ett vinstintresse kan de inte fungera helt som kapitalistiska företag. Deras strategier hämmas nämligen av några typiskt kooperativa egenskaper, nämligen kapitalbrist och svårare beslutsvägar.

Jerker Nilsson, Institutionen
för ekonomi, SLU Uppsala

